

Mitä on kirkon katolisuus?

Alkusyksyn aikana olen lukenut kaksi teologista puheenvuoroa, joissa on puhuttu kirkon katolisuudesta. Emerituspiispa Kalevi Toiviainen on *Teologisessa Aikakauskirjassa* ilmestyneessä kirjoituksessa¹ huolissaan luterilaisten kirkkojen nopeasta heikkeneemisestä ja luterilaisuuden liukumisesta ”yleisprotestanttiseksi uskontopuuroksi”. Tämän välttämiseksi luterilaisen kirkon tulisi pysyä osana yhtä, pyhää, katolista ja apostolista kirkkoa. Toiviaisen mukaan kirkon katolisuus on pohjaltaan ominta ja oikeutettua luterilaisuutta. Lyhyehkössä artikkelissa hän ei kuitenkaan ryhdy selittämään enempää kirkon katolisuutta.

Toinen emeritus, professori Pentti Laasonen on *Yhteisellä tiellä* -nimisessä kirjasessaan samoilla linjoilla Toiviaisen kanssa.² Laasonen mukaan reformaation ja ortodoksian ajan luterilaisuus ei torjunut kirkon katolisuutta vaan ainoastaan ”turmeltuneen paavinvallan”. Luterilaisuus katsoi olevansa yhden, apostolisen kirkon jatkumoa aidommin kuin reformaation jälkeinen roomalaiskatolisuus ja sellaisena todellista katolista uskoa. Laasonen mukaan Luther vetosi ”vanhakirkolliseen traditioon kirkkoa yhdistävänä tekijänä” ja katolisuus näkyi erityisesti vanhan kirkon uskontunnustuksista kiinni pitämisestä

ja kirkon ymmärtämisestä sakramenteista käsin. Sen enempää Laasonenkaan ei kirkon katolisuutta pohdi.

Vanhan kirkon ajalta tunnetuin katolisuuden määritelmä lienee Vincentius Lerinumilaisen vuonna 434 kirjoittamassa teoksessa *Commonitorium adversus Haereticos* (Varoitus harhaoppisia vastaan).³ Vincentius Lerinumilainen selittää teoksessaan, miten katolinen kirkko eroaa harhaopeista ja mistä oikea katolinen usko tunnetaan. Tätä varten hän määrittelee katolisuuden. Suomennettuna tämän määritelmän keskeinen kohta kuuluu näin: ”Katolisessa kirkossa taas on kaikin tavoin huolehdittava, että pitäisimme kiinni siitä, minkä kaikki [kristityt] ovat uskoneet kaikkialla ja aina. Sillä se on todella ja varsinaisesti katolista.”⁴ Tämä aina ja kaikkialla (*semper et ubique*) -periaate oli tunnettu jo ennen Vincentius Lerinumilaista ja se säilyi läntisessä kirkossa, vaikka itse *Commonitorium*-teosta ei myöhemmin kovin laajasti tunnuttukaan.

Reformaatioaikana katolisuus ymmärrettiin kahdella tavalla. Reformaation vastustajien mukaan pelkkä aina ja kaikkialla -periaate ei riittänyt. Oli myös otettava huomioon, että Jumala johti katolista kirkkoa opetusviran, viime kädessä paavin ja ylei-

sen kirkolliskokouksen kautta. Oikea katolisuus oli siksi niiden päätösten kuuntelemista.

Luterilainen reformaatio ei hyväksynyt tällaista käsitystä katolisuudesta. Kuten olen useissa teoksissani osoittanut, luterilaisten reformaattoreiden mielestä aina ja kaikkialla -periaate yksinkin riitti pitämään kirkon katolisena.⁵ Sen toteamiseen, mikä kaikki kirkossa oli ollut ”aina ja kaikkialla”, ei tarvittu paavinistuinta tai kirkolliskokouksia. Hyvin koulutetut kirkon historian tuntijat pystyivät toteamaan sen parhaiten.

Aina ja kaikkialla -periaatteen mukaisesti Luther esimerkiksi uskoi Marian ainaiseen neitseyteen, koska hänen käsityksensä mukaan kirkossa oli aina ja kaikkialla uskottu näin. Sama koski myös monia kirkon käytäntöjä. Selvimmin tämä näkyi kastekäytännön kohdalla: koska tapa kastaa vastasyntyneet lapset oli reformaattoreiden tietojen mukaan ollut käytössä aina ja kaikkialla, siitä ei voitu luopua. Näin siitäkin huolimatta, että Uudessa testamentissa ei kertaakaan mainita lasten kastamista.⁶ Päinvastainen esimerkki oli Apostolien tekojen 15. luvun kielto syödä verta ja muuta kuin juutalaiseen tapaan teurastetun eläimen lihaa. Vaikka tämä käsky oli annettu Pyhän Hengen ja apostolien arvovallalla, sitä ei tarvinnut enää noudattaa, koska Jumala oli sallinut sen kadota kirkosta jo hyvin varhain. Sen sijaan aina ja kaikkialla voimassa olleesta käytännöstä luopuminen olisi ollut kirkon katolisuudesta luopumista. Tämä tutkimustulokseni voidaan helposti näyttää vääräksi osoittamalla yksikin kohta, jossa luterilainen reformaatio olisi asettunut sen käsityksen mukaan aina ja kaikkialla voimassa ollutta opinkohtaa tai käytäntöä vastaan.

Vielä on huomattava kaksi asiaa: ensinnäkin luterilaisten reformaattoreiden yksin Raamattu -periaate ei merkinnyt sitä, että kirkon historialla ei olisi ollut mitään merkitystä. Päinvastoin Raamattu oli ymmärrettävä sen vaikutushistoria huomioon ottaen. Jumala itse oli tulkinnut Raamattua historiassa esimerkiksi siten, että tietyt asiat olivat pysyneet kirkossa aina ja kaikkialla. Reformaattoreille tämä oli merkki Jumalan huolenpidosta. Historian huomioon ottaminen ei siis merkinnyt yksin Raamattu -periaatteesta luopumista, vaan päinvastoin sen soveltamista teologiseen työskentelyyn.

Se, millä muilla perusteilla jotakin aina ja kaikkialla voimassa ollutta asiaa – vaikkapa lasten kastamista – voitiin perustella, oli toisarvoista. Aina ja kaikkialla -periaate yksinkin riitti ratkaisemaan asian.⁷

Tähän liittyy toinen näkökohta: sellaisten asioiden kohdalla, jotka olivat olleet voimassa aina ja kaikkialla, ei tarvittu ihmisten tulkintoja. Jumala itse oli historian kuluessa ”määritelty”, mitkä kaikki opinkohdat ja käytännöt olivat tällaisia, mitkä taas eivät. Ihmisten tarvitsi vain tuntea kirkon historia ja kuunnella Jumalan rajanvetoja. Luterilaisten raamatuntulkinta oli näin jumalakeskeistä. Sen sijaan paavinistuin halusi luterilaisten käsityksen mukaan nostaa itsensä kirkon historian yläpuolella olevaksi auktoriteetiksi, jolle raamatuntulkinta viime kädessä kuului. Tämä oli johtanut siihen, että kirkkoon oli tuotu uutuuksia, joita perusteltiin skolastikkojen erittelyiden ja päätelmätjujen avulla.

Miten tämä liittyy emeritusten huoleen Suomen evankelisluterilaisen kirkon tulevaisuudesta? Ymmärtääkseni viime aikojen keskeisin teologinen linjanveto on ollut kirkolliskokouksen vuonna 1986 tekemä naispappeuspäätös. Naisten vihkiminen pappisvirkaan on tunnetusti vastoin kirkossa varhaisten seurakuntien vakiintumisesta lähtien aina ja kaikkialla voimassa ollutta käytäntöä. Tehdessään tämän päätöksen kirkolliskokous irrottautui kirkon

1 Toiviainen 2011.

2 Laasonen 2011.

3 *Patrologiae cursus completus* 50, 637–686. Teoksen nimet vaihtelevat niin lähdejulkaisuissa kuin kirjallisuudessaakin. Teksti löytyy myös internetistä useille kielille käännettyinä.

4 *Patrologiae cursus completus* 50, 610: ”In ipsa item Catholica Ecclesia magnopere curandum est ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum ...”

5 Esimerkiksi Arffman 1993.

6 Arffman 1993, 160–171.

7 Esimerkiksi Lutherin ehtoollisen ymmärtämistä koskeva kirjoitus Preussin herttualle 1532 (WA 30:3, 552): ”Welchs zeugnis der gantzen heiligen Christlichen Kirchen (wenn wir scho nichts mehr hetten) soll uns allein genugsam sein, bey diesem Artikel zubleiben ...”

katolisuudesta – myös siinä merkityksessä kuin luterilainen reformaatio sen ymmärsi. Myöhemmillä vastaavanlaisilla päätöksillä (esimerkiksi piispanviran avaamisella naisille) ei enää ole tällaista periaatteellista merkitystä, vaan ne ovat vuonna 1986 valitun linjan mukaisia.

Koska olen kauan miettinyt näitä kysymyksiä, en malttanut olla reagoimatta emeritusten katolisuutta koskeneisiin puheenvuoroihin. On vaikea puhua kirkon katolisuudesta, jos emme tiedä, mitä se on. Haluaisin siis tietää, millä perusteella Suomen evankelisluterilaisen kirkon edelleen katsotaan olevan osa katolista kirkkoa. Sanottakoon vielä selvyyden vuoksi, että en halua aloittaa uutta keskustelua naispappeudesta. Sen suhteen tie on jo valittu. Sen sijaan haluaisin keskustella tällaisten yksittäisten päätösten taustana olevista lähtökohdista, joiden tulisi ohjata kirkon päätöksentekoa.

KIRJALLISUUS

ARFFMAN, KAARLO

1993 *Sanan jäljet: Kirkon historian merkitys Martti Lutherin teologiassa*. Helsinki: Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 185.

LAASONEN, PENTTI

2011 *Yhteisellä tiellä: Luterilainen kirkko jakamattoman perinteen kantajana*. Helsinki: Kirjapaja.

PATROLOGIAE CURSUS COMPLETUS

1844–1903 *Patrologiae cursus completus ... Series latina*. Accurante Jacques-Paul Migne. Pariisi: Apud Garnier.

TOIVIAINEN, KALEVI

2011 ”Minne menet, kirkko?” *Teologinen Aikakauskirja* 116, 342–349.